

VLADIMIR SAZONOV

HÜBRIIDSÕJAD JA HÜBRIIDSED OHUD:

KAS NENDE KAARDISTAMISEKS OLEKS VAJA ANDMEBAASI?

HÜBRIIDSÕJAD JA HÜBRIIDSED OHUD:

KAS NENDE KAARDISTAMISEKS
OLEKS VAJA ANDMEBAASI?

VLADIMIR SAZONOV

SISEKAITSEAKADEEMIA
ESTONIAN ACADEMY OF SECURITY SCIENCES

Autoriõigus: Sisekaitseakadeemia 2022

Esikaane foto: Shutterstock

Makett ja küljendus: Jan Garshnek

Keeletoimetaja: Siiri Soidro

ISBN 978-9985-67-359-1 (pdf)

www.sisekaitse.ee/kirjastus

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Mis on hübriidsõda?	5
2. Mis on hübriidoht?	8
3. Millised on hübriidsõja ja hübriidse ohu tunnused ja komponendid?	9
4. Hübriidsõdu ja hübriidseid ohte kaardistava andmebaasi vajadus	10
LISA. Mõned näited hübriidsõdadest	12
Kasutatud kirjandus	18
Intervjuud	23

SISSEJUHATUS

Global Terrorism Database (GDT), mis on loodud Marylandi ülikoolis (USA) ning sisaldab teavet riigisiseste ja rahvusvaheliste terrorirünnakute kohta terves maailmas ajavahemikul 1970–2019, käsitleb rohkem kui 200 000 juhtumit ja annab hea, kuid mitte ammendava ülevaate terroriaktidest (University of Maryland, 2021). Sellest andmebaasist võib leida vajalikku teavet enamiku terrorijuhtumite kohta, mis on leidnud aset viimase 50 aasta jooksul.

See mõttepaber arutleb selle üle, kas sarnane hübriidsõdu ja hübriidseid ohte kaardistav andmebaas oleks asjakohane ning kas see võiks asuda Eestis ja kas seda võiks hallata näiteks Sisekaitseakadeemias asuv sisejulgeoleku instituut, kus tegeletakse julgeolekuküsimustega, sh uuritakse hübriidsõda, terrorismi, infosõda, radikaliseerumist jne.

Esiteks, selleks et probleemi paremini mõista, rõhutab mõttepaber, et enne andmebaasi loomist on vaja defineerida selgemini, mis on hübriidsõda ja mis on hübriidoht, ning leida neid ühendavad ja eristavad tunnused.

Teiseks on vaja põhjalikumalt arutleda selle üle, kas hübriidsõdu ja hübriidseid ohte kaardistav andmebaas oleks vajalik ning millel peaks see põhinema. Selleks oleks asjakohane korraldada ümarlaudu ja arutelusid julgeolekuvaldkonna ekspertidega.

Kolmandaks, tuua mõned näited hübriidsetest ohtudest ja hübriidsõdadest¹, mis on leidnud aset pärast II maailmasõda ja mis on olulisel määral mõjutanud julgeolekut nii regionaalsel kui ka globaalsel tasandil (nt Venemaa Föderatsiooni sekkumine Ukraina siseasjadesse ning hübriidsõja kolde tekitamine Donbassis ja Krimmis 2014. aastal; terroristliku islamiäärmusliku grupeeringu ISIS-e tegevus Lähis-Idas ja laiemalt maailmas).² See aitaks paremini mõista, millised näited sobiksid andmebaasi ja millised mitte ning kas mõne näite puhul on üldse tegu hübriidse ohuga või mitte.

---

¹ Selles mõttepaberis on vaid mõned näited selleks, et tekitada poleemikat, milline peab olema andmebaas ning milliseid näiteid peab see sisaldama ja milliseid mitte. Hübriidseid ohte ja hübriidsõdu võime leida hulgaliselt ka enne II maailmasõda, näiteid saab tuua nii vanast ajast, keskajast, uusajast kui ka lähiajaloost.

² Siinkohal tuleb eristada terrorismiga seotud hübriidseid ohte ja tavapäraseid terroriakte. Seega pole kõik hübriidseid ohud ja hübriidsõjad alati seotud terrorismiga ja terrorism pole alati hübriidsõja vorm, kuid sageli võib terrorism olla hübriidne oht või hübriidsõja üks osiseid.

1. MIS ON HÜBRIIDSÕDA?

Nagu P. Roell (2020) on õigesti märkinud, ei ole universaalselt aktsepteeritud hübriidsõja definitsiooni. Mõttepaberis ei tee ka autor katset uuesti defineerida hübriidohtu ja hübriidsõda, mida on defineerinud palju kordi väga paljud teadlased ja eksperdid (vt nt Hoffman 2007: 7–8; vt ka Betz, 2019). Siinkirjutaja soovib vaid osutada tähelepanu järgmisele probleemile: kuna eri definitsioone on väga palju, siis peaks kavandatavas andmebaasis olema selgelt välja toodud, mis on hübriidsõda ja mis on hübriidoht, mis neid eristab, ühendab ja milliseid julgeolekuga seotud juhtumeid võib defineerida hübriidseks ohuks, hübriidsõjaks ja milliseid ei saa.

Erinevus sõja ja vägivaldliku konflikti vahel on muutunud aina vähem ilmseks, see erinevus võib olla üsna hägus. Viimasel ajal on kerkinud esile terve hulk uusi (nii avatud kui ka varjatud) vaenutegevuse vorme ja viise – sinna kaasatakse ka peavoolu meedia ja erinevad sotsiaalmeedia platvormid ning ka teised elemendid³ (vt nt sotsiaalmeedia kohta Nissen 2015). Sellise uue ja tehnoloogiliselt arenenud sõjapidamise (mille hulka kuuluvad eriti modernsed info- ja küberrünnakud) eesmärk on mõjutada ja kujundada nii terve ühiskonna kui ka üksikute kodanike arvamusi, emotsioone ja tegusid (Mölder, Sazonov, Chochia, Kerikmäe, 2021a: 3). Need informatsioonilise ja psühholoogilise mõjutusega⁴ seotud rünnakud keskenduvad desinformatsiooni loomisele (sh libauudised, vandenõunarratiivid, *deepfakes* jne) (Madisson, Ventsel 2020; Mölder, Sazonov, 2019; Mölder, Sazonov, 2020; Mölder, Sazonov, 2020a; Mölder, Sazonov, 2020b), liialdamisele ja faktidega manipuleerimisele, kuid siia kuulub ka ajaloofaktide moonutamine ja valetõlgendamine (vt nt Sazonov, Pakhomenko, Kopytin 2021; Mölder, Sazonov, Chochia, Kerikmäe, 2021b). Ka eriteenistuste roll on hübriidsõjas üpris suur ja teatud hübriidsete ohtude tekitamisel lausa kandev (vt nt Roell, 2020).

Kõike seda kasutatakse hübriidsõjas selleks, et saavutada mitmesuguseid poliitilisi, majanduslikke või hoopis diplomaatilisi eesmärke, vastase ees eelis või võit tema üle.

---

³ Ajaloost teame, et propaganda ja infosõda oli kasutusel juba muistses Lähis-Idas, Vana-Hiinas, Vana-Kreekas ja Vana-Roomas. Vene riigis nagu ka mujal on propagandat kasutatud juba sajandeid. Märkimisväärse taseme saavutas propaganda nõukogude ajal (vt nt Evans, 2007). Kuid selle mõttepaberi eesmärk pole käsitleda infosõja ja propaganda ajalugu ja arenguid ning infosõja ja propagandaga seotud mõisteid (vt nt Uudelepp 2015), vaid osutada tähelepanu hübriidohtude ja hübriidsõdu kaardistava andmebaasi loomise vajadusele. Tänapäeva globaliseeruv maailm ja internet on andnud uusi lisavõimalusi, näiteks pidada infosõda küberruumis ja reaajas, kasutades sotsiaalmeediaplatforme ja peavoolumeedia veebiväljaandeid. Informatsioonil on sõdades suur roll ja nagu G. Potšeptsov (2009: 105) õigesti märkis: „informatsiooni osa ilmnes esimest korda juba Buuri sõjas. Toorkord hakati buure inglise ajakirjanduses kujutama vabaduse eest võitlejatena, Inglise vägedele jäi üle vastaspool – vabaduse lämmataja oma. Selle tulemusel väed lahkusid. Vabadusvõitlejad, terroristid, modžaheedid – iga sõna kätkeb endas täiesti erinevaid narratiive. Blokeerides neid narratiive, loobus Venemaa pärast esimest Tšetšeenia sõda vastaspoole juhtide seisukohtade tutvustamist (siit ka väljendite „föderaalvägedevastased terroristid” ja „bandiitlikud formeeringud” kasutamine)”.

⁴ Vt Paul M. A. Linebargeri definitsiooni psühholoogilisest sõjast ja propagandast (Linebarger 2011: 263).

Info- ja küberrünnakud võivad olla väga erineva eesmärgiga, neid kasutatakse mitmes valdkonnas ja erineva intensiivsusega. Need võivad olla nii ühekordsed juhtumid kui ka pikaajalised, kestvad rünnakuseeriad. Seda tehakse peavoolumeedia ja sotsiaalvõrgustike mõjutamiseks, kuid mitte ainult. Nende eesmärk võib olla näiteks „uue reaalsuse” loomine või infomüra tekitamine. Seega võib sõjapidamine olla pelgalt narratiivide sõda, mida toetatakse piiratud arvu sõjaväega seotud erioperatsioonidega ning nende eesmärk on suurendada hirmu, paanikat ja vihkamist (vt lähemalt Mölder, Sazonov, Chochia, Kerikmäe, 2021a: 3).

Kõik need ülalmainitud elemendid ja tahud võivad olla hübriidsõja osad, kuid piir hübriidohu ja hübriidsõja vahel on sageli üpris hägune ning seetõttu raskesti tuvastatav, kuigi neid nähtusi võib siiski teatud tunnuste põhjal eristada.

Nagu juba mainitud, pole sinne eesmärk defineerida mõisteid (hübriidsõda, hübriidohu jne), vaid pöörata tähelepanu asjaolule, et hübriidohud ja -sõda viitavad üpris avaratele ja ebamäärastele arusaamadele võimuvahendite laialdasest ning sünkroniseeritud kasutamisest mitmete haavatavate sotsiaalsete, majanduslike, poliitiliste ning muude avalike funktsioonide puhul, mis annavad sünergilisema ja mitmemõõtmelisema efekti (Cullen, Reichborn-Kjennerud, 2017: 3). See ühendab endas nii tavapäraseid kui ka ebaregulaarseid ja asümmeetrilisi tegevusi (Heap, Krauel, Althuis, 2019: 8).

Viimasel kümnendil kasutati aina sagedamini ühiskonnas mõistet „hübriidsõda”, mis pole tegelikult uus (hübriidsõdu on peetud nii 20. sajandi jooksul, aga ka varem, näiteid saab tuua kas või antiikmaailmast). Sellisel kujul nagu meie seda teame, tekkis mõiste „hübriidsõda” (ingl *hybrid war*) USA sõjaväeringkondades 2000. aastate alguses ja oli seotud eelkõige terrorismiga. Nimelt kerkis see esile pärast islamiterroristide 11. septembri 2001. aasta rünnakut USA-s (vt lähemalt Bergen, 2021). Just siis hakati analüüsima põhjalikult tavapäraste ja ebaregulaarsete meetodite ja vahendite kombinatsiooni kasutamist Lähis-Ida konfliktides (nt vt Hoffmann, 2007).

USA kolonel J. J. Nemeth (2002: 29), kes on uurinud Vene-Tšetšeenia konflikti, järeltas juba ligi 20 aastat tagasi, et hübriidsõda on tegelikkuses tänapäevase sissisõja vorm, mis kasutab moodsat tehnoloogiat ja mobiliseerimismeetodeid. Nemeth eeldas juba ligi 20 aastat tagasi, et **ilma suutlikkuseta asümmeetrilistele ohtudele tõhusalt vastu seista muutub see Lääne jaoks üpris kiiresti peamiseks ohuks tulevikus** (Nemeth, 2002). Mitmed sõjalised konfliktid pärast II maailmasõda on näidanud oma hübriidset iseloomu (nt Vietnami sõda, Iraani-Iraagi sõda 1980–1988). Külma sõja ajal Nõukogude Liidu kasutatud *spetsnaz*'i ja hiljem Hizbollah' tegevus 2006. aastal Liibanoni sõjas on näidanud, kuidas saab tõhusalt kasutada kombineeritud kujul konventsionaalset ja irregulaarset taktikat (vt Schmid, 2020: 54; Tulik, 2021). Nagu on oma magistritöö märkinud kapten Allar Tulik (2021: 10):

„1985. aastal oma esimese manifesti välja kuulutanud ning Iraani poolt nii finantsiliselt, diplomaatiliselt kui ka poliitiliselt toetatud Hizb Allāh, eesti keelde otsetõlkes Allahi partei (edaspidi nime all Hizbollah), algne eesmärk oma esimese manifesti „Avalik kiri” järgi oli Liibanonist teha šiiidi teokraatlik vabariik ja vabastada Liibanon ja Palestiina Iisraeli okupatsioonist. Kuigi tema algne põhimõte – „vastupanuvõitlus” Iisraelile – on läbi aegade jäänud muutumatuks, on Hizbollah haare Lähis-Idas pidevalt kasvanud.”

Frank G. Hoffman (2007: 7–8) kirjeldab 2006. aasta Iisraeli-Hezbollah' sõda analüüsi-des hübriidsõda kui teatud sõjasulamit, mis eristab regulaarset ja ebaregulaarset sõda. Hoffmani arvates **hõlmab hübriidsõda erinevaid sõjapidamismudeleid, sealhulgas tavapäraseid võimeid, ebakorrapärast taktikat ja koosseise, terroriakte, sealhulgas**

valimatut vägivalda ja sundi ning kuritegusid. Hübriidsõda võivad läbi viia nii riigid kui ka valitsusvälised osalejad. Neid mitmemudelilisi tegevusi võivad läbi viia eraldi üksused või isegi sama üksus, kuid need on üldjuhul operatiivselt ja taktikaliselt suunatud ja koordineeritud peamise lahinguruumi piires, et saavutada sünergiline mõju konfliktide füüsilises ja psühholoogilises mõõtmes (vt Hoffman, 2007: 7–8). Hübriidseid ohte võivad tekitada nii organisatsioonid kui ka riigid. Näiteks on Hiina paljude hübriidsete ohtude tekitaja, hübriidseid ohte on kasutanud oma tegevuses ka terroristlikud organisatsioonid (nt ISIS, Hizbollah).

Üheks teiseks hübriidohtude allikaks tänapäeval on Putini režiimi valitsetav Venemaa Föderatsioon. Hübriidses sõjapidamises on Kremlil pikk ja arvestatav kogemus (vt nt Renz, 2016) ja see tugineb tugevale hübriidsõja teoreetilisele põhjale, mida on arendatud Vene riigis juba rohkem kui sajand (nt propaganda valdkonnas Isci, 2014). Seega baseerub nn Gerassimovi doktriin (Gerassimov, 2013; Bartoš, 2018; Galeotti, 2018) pikaajalisel kogemusel ja arengul (Thomas, 2017). Juba 20. sajandi I poole vene/nõukogude sõjateoreetikud on rääkinud hübriidsõjast (nt Messner, 1960). Vene riik (Venemaa Keisririik, NSV Liit, seejärel Venemaa Föderatsioon) on kasutanud hübriidseid elemente juba aastakümneid infosõjas, poliitilises ja majanduslikus mõjutamises, kuid ka sõjalistes konfliktides. Võib julgelt väita, et selle ajalugu ulatub vähemalt 20. sajandi algusesse või isegi palju varasemasse aega. Igal juhul on Venemaa eesmärk hübriidsõjas muuta olemasolevat maailmakorda, muu hulgas kasutades selleks infomõjutustegevust (Miskimmon, O’Loughlin, 2017; Mölder, Sazonov, Chochia, Kerikmäe, 2021b).

Globaalsemas mõttes on Hiina hübriidohtude tekitajate seas veel võimekam kui Venemaa, sest Hiina on rikkam, tehnoloogiliselt arenenum ning tal on rohkem ressursse ja võimalusi selleks, et hübriidseid ohte tekitada ja levitada (vt Hiina kohta Cordesman, Hwang, 2020). Kuid geograafilise kauguse tõttu võib Eestile suuremaks ohuks pidada eelkõige Venemaa Föderatsiooni, kuigi ka Hiina mõjutustegevust ei tasu meie regioonis alahinnata.

2. MIS ON HÜBRIIDOHT?

Mõttepaberis ei defineerita hübriidohtu ega teisi mõisteid, kuid tasub siiski mainida, et hübriidohtu on defineeritud üpris erinevalt. Seega on see lai ja teatud mõttes üpris hägus mõiste, samas on mitmel definitsioonil ühiseid nimetajaid, nagu destabiliseerimine. Mõttepaberis on kasutatud NATO definitsiooni, kuna see on suhteliselt lakooniline, samas aga täpne seletus sellest, mida hübriidne oht endast kujutab.

NATO määratleb hübriidohte nähtustena, mis „ühendavad sõjalisi ja mittesõjalisi ning varjatud ja avalikke vahendeid, sealhulgas desinformatsiooni, küberrünnakuid, majanduslikku survet, ebaseaduslike relvastatud rühmituste lähetamist ja regulaarsete jõudude kasutamist. Hübriidmeetodeid kasutatakse sõja ja rahu vaheliste piiride hägustamiseks ning sihtrühmade meelest kahtluse külvamiseks. Nende eesmärk on ühiskondi destabiliseerida ja õõnestada” (NATO, 2021).

On ka teisi definitsioone. Näiteks Soomes asuv The European Centre for Excellence for Countering Hybrid Threats defineerib hübriidset tegevust kui midagi, mida „iseloomustab mitmetähenduslikkus, kuna hübriidsed osalejad hägustavad rahvusvahelise poliitika tavapäraseid piire ning tegutsevad välise ja sisemise, seadusliku ja ebaseadusliku ning rahu ja sõja liidestest. Ebaselgust tekitatakse tavapärase ja mittekonventsionaalsete vahendite kombineerimisel – desinformatsioon ja sekkumine poliitilistesse debattidesse või valimistesse, kriitilise infrastruktuuri häirimised või rünnakud, küberoperatsioonid, kuritegevuse erinevad vormid ning lõpuks sõjaliste vahendite ja sõjapidamise asümmeetriline kasutamine” (Hybrid CoE 2021).

Kuna definitsioone ja arusaamasid on erinevaid, osutame siin tähelepanu vaid sellele, et on oluline mõista, mida tähendavad „hübriidsõda“ ja „hübriidne oht“.⁵

---

⁵ Hübriidohtude teemat on siinkirjutaja varem arutanud mitmes publikatsioonis (vt nt Sazonov, Koort, Heinsoo, Paas, 2020).

3. MILLISED ON HÜBRIIDSÕJA JA HÜBRIIDSE OHU TUNNUSED JA KOMPONENDID?

Hübriidsõda võib sisaldada tavapäraseid jõuelemente (nt sõjaväelaste kasutamine), nagu oli näha Krimmis 2014. aasta alguses, kus sooviti alguses varjata ründaja päritolu, mis viitab *proxy*-sõja elementidele. Kui konflikti teist osapoolt on raske või isegi võimatu tuvastada, muudab see läbirääkimised eduka rahuleppe üle üpris teostamatuks. Sellegipoolest kasutatakse András Rácz (2015: 88–89) sõnul regulaarset sõjalist jõudu hübriidkonfliktis peamiselt hoiatava vahendina, mitte avatud agressiooni vahendina. Hiljutistest konfliktidest, näiteks Ukrainas (Pynnöniemi, Rácz, 2016; Westerlund, Norberg, 2016) ja Süürias (Sazonov, Ploom, Saumets, 2019) saadud õppetunnid näitavad mittesõjaliste vahendite üha suuremat kasutamist, kohati koos sõjaliste komponentidega, kuid mitte alati, sest hübriidsõda võib piirduda ka info- ja küberrünnakutega, eriteenistuste tegevusega, terrorismi, sabotaaži ja separatismi toetamisega.

Hübriidohud on haavatavused, mida tekitab ja kasutab ära ründav pool erinevate meetodite abil eri valdkondades. Hübriidohtude loomise viisid võivad olla erinevad, nende hulka kuuluvad informatsioonilised ja psühholoogilised mõjutuskampaaniad, küberrünnakud, terroriaktid, tekitatud rahutused ja erinevat sorti provokatsioonid, radikaliseerumine, õõnestustegevus, separatismi toetamine, majandussurve, energiasõjad (nt nafta- ja gaasisõjad) (Sazonov, Koort, Heinsoo, Paas, 2020). Suurt rolli hübriidsete ohtude tekitamisel mängivad ka eriteenistused, kellel on sageli planeerija ja korraldaja roll. Hübriidohud võivad tekkida väga paljudes sfäärides. Hübriidohtude sekka kuuluvad äärmusluse toetamine ja levitamine, vihavaenu õhutamine, kuritegelikud võrgustikud, terrorism, eriteenistuste tegevus, rahapesu, infooperatsioonid, küberrünnakud, separatismi toetamine ja eksportimine. Hübriidohtudega võivad olla seotud mõjuagendid ja kohalikud aktivistid, riigivastased organisatsioonid ja ühendused, korrupsioon (nt poliitika, riiklikes struktuurides) (vt lähemalt Sazonov, Koort, Heinsoo, Paas, 2020; Mölder, Sazonov, Chochia, Kerikmäe, 2021b).

Lisas on esitatud mõned näited erinevates hübriidsetest ohtudest ja sõdadest:

- *Eesti-vastase hübriidsõdade näited,*
- *Vietnami sõda (1955–1975) kui hübriidsõda,*
- *Operatsioon Parakram ja India-Pakistani vastasseis 2001–2002: hübriidsed ohud,*
- *Venemaa Föderatsiooni sõjaline sekkumine: hübriidsõda Ukraina vastu.*

4. HÜBRIIDSÕDU JA HÜBRIIDSEID OHTU KAARDISTAVA ANDMEBAASI VAJADUS

Global Terrorism Database (GDT), mis loodi Marylandi ülikoolis (USA), annab hea ülevaate terrorismis maailmas, aga sealt võib leida teavet ka üksikute terroriaktide kohta. Analoogne hübriidsõdade ja hübriidsete ohtude andmebaas aitaks kaardistada maailmas olulisi hübriidseid konflikte ja hõlbustaks tulevikus teabe otsimist nende kohta.

Selles mõttepaberis on mainitud vaid mõned üksikud näiteid erinevatest hübriidsõdadest ja hübriidsetest ohtudest (vt lisad). See nimekiri on palju pikem ja palju keerukam, kuid igal juhul saab järeldada, et hübriidsed ohud ja hübriidsõjad võivad olla oma loomult väga erinevad ning neil võib olla ka erinev mõju. Need võivad avaldada mõju ühele teatud ühiskonnagrupile, tervele riigile, riikide grupile või tervele maailmale. Seega pole kahtlust, et hübriidseid ohtusid ja hübriidsõdu kaardistava andmebaasi järele on suur vajadus. Kuid tasub küsida, miks on seda andmebaasi vaja Eestile.

MIKS SEE ANDMEBAAS PEAKS ASUMA EESTIS?

Üks põhjus on see, et Eesti on hübriidsõdade ja -ohtudega kokku puutunud rohkem kui sajandi ning Eesti riik on sattunud korduvalt Venemaa korraldatud hübriidse rünnaku alla (nt 2007. aasta pronksiöö).

Nagu teisigi Lääne riike, ähvardavad Eestit ka mitmed teised hübriidsed ohud, kas või Hiina mõjutustegevus, rahvusvaheline terrorism, väljastpoolt toetatud radikaliseerumine, küberrünnakud, infosõda jne.

MIKS JUST SISEKAITSEAKADEEMIA JA SISEJULGEOLEKU INSTITUUT?

Sisekaitseakadeemias asuv sisejulgeoleku instituut uurib Eesti sisejulgeolekuga seotud küsimusi ja võiks seetõttu olla sellise andmebaasi **ühaks** loojaks. See ei välista tihedat koostööd (pigem see oleks eelis) nii Eesti-siseste kui ka väliste partneritega andmebaasi loomisel, haldamisel ja täiendamisel. Teise variandina võiks Sisekaitseakadeemia hal-

lata seda andmebaasi koos mõne muu Eesti kõrgkooliga, näiteks TalTechi ja/või Kaitseväe Akadeemiaga. Andmebaasi loomist võib kaaluda ka koos välispartneritega, mõne Euroopa Liidus asuva julgeoleku teemaga tegeleva asutuse või ülikooliga. Niisuguse andmebaasi loomine ja paiknemine Eestis julgeoleku valdkonnaga tegelevas asutuses on oluline ka seetõttu, et see teeks Eesti nähtavamaks ka hübriidohtude ja hübriidsõdade uurivate asutuste, teadlaste ja ekspertide seas.

Andmebaasi loomisel tuleb mõelda, millised kategooriad oleksid relevantset ja kuidas oleks lihtsam leida teavet märksõnade abil (nt *hübriidsõda*, *asümmeetriline sõda*, *hübriidoht*). Teisisõnu peaks olema hästi toimiv ja lihtsasti kasutatav otsingumootor ning andmebaas peaks olema loodud vabavara abil, lihtsasti kasutatav ja täiendatav. Ühe võimaliku variandina võiks see toimida sarnaselt Vikipeediale.

LISA. MÕNED NÄITED HÜBRIIDSÕDADEST

Näiteid hübriidsõdadest saab tuua juba muistsest Lähis-Idast, vanast Kreekast, Roomast ja muistsest Hiinast. Sellest on rääkinud oma teoses tuntud hiina strateeg ja sõjateoreetik Sun Zi (2001: 164). Neid näiteid pole mõtet siin loetleda, kuna see nõuaks väga mahukat ülevaadet ja see pole mõttepaberi eesmärk, kuid valikuliselt peatume mõningatel hübriidsõdadel ja hübriidsetel ohtudel, mis olid aktuaalsed pärast II maailmasõda.

Alljärgnevalt on lühidalt ja kokkuvõtlikult ära toodud mõned illustreerivad näited hübriidsõdadest. Need pole esitatud ammendaval viisil ega kujuta endast põhjalikke analüüse, vaid teenivad hoopis teist eesmärki: tekitada diskussiooni ja panna lugejaid mõtlema ülalmainitud andmebaasi vajalikkusest (sh milliseid näiteid peaks see sisaldama, kuidas andmebaas üles ehitada).

JUHTUM 1. EESTI-VASTASTE HÜBRIIDSÕDADE NÄITED

***Tunnused:** infosõda, eriteenistuste tegevus, poliitiline ähvardamine, sõjalise jõu demonstreerimine, diplomaatiline surve, pehme jõu kasutamine, spionaaž, mõjutustegevus, energiaalane surve*

Ka Eesti riik on mitu korda puutunud kokku hübriidsõdade ja hübriidsete ohtudega. Nende üheks peamiseks allikaks on naabruses asuv Venemaa Föderatsioon. **Kremlimeelse infomõjutustegevuse eesmärk on edastada Eesti sihtauditooriumile erinevaid narratiive, et mõjutada neid Moskvale kasulikus suunas** (Tüür, 2020). Ekspert B arvates on ka luuretegevus hübriidne oht Eestile, kuna Venemaa Föderatsiooni käsitluses on eriteenistuste sihtmärk Eesti rahva ja riigi elu mõjutamine, samuti teabe kogumine. Majandussfääris kasutab Kreml aga ühe mõjutusvahendina vene oligarhe, et nende abil avaldada mõju kohalikule majandusele. (Ekspert B, 2019)

Venemaa on üritanud Balti regioonis kasutada teiste riikide mõjutamiseks hübriidseid lähenemisviise. Seda tehti juba I maailmasõja lõpus, kui Venemaa Keisririik⁶ oli lagunenu. 1918. aastal, kui Nõukogude Venemaa⁷ alustas sõda vast loodud Eesti Vabariigi vastu (Rosenthal, 2013; Kröonström, 2009), üritas Vene riigi juhtkond jätta muljet, et

⁶ 1547. aastal sai Moskva vürstiriik Moskva tsaaririigiks (esimeseks tsaariks sai Ivan IV Julm) ja seejärel 1721–1917 oli Venemaa keisririik, mis hävines 1917. aasta veebruarirevolutsiooni tulemusena ja 1917. aasta oktoobrini kandis uus riik nimetust Venemaa vabariik (ametlik nimetus perioodil 01.09.–25.10.1917).

⁷ Oktoober 1917 – detsember 1922 Nõukogude Venemaa. 1922. aasta 30. detsembril nimetati riik ümber NSV Liiduks (*Союз Советских Социалистических Республик*) (eksisteeris 30. detsember 1922 – 26. detsember 1991).

Eestis käib kodusõda. Seda saab pidada hübriidsõja vormiks ehk hübriidseks lähene-misviisiks. „Kodusõja” algatamises mängisid olulist rolli nõukogude eriteenistused ja kommunistlikud poliitikud, sh Jaan Anvelt (1884–1937), kes kasutas sisuliselt hübriid-sõja lähenemisviisi. Kui Punaarmee hõivas 1918. aastal Narva linna, kuulutasid puna-sed Kremli-meelsed jõud seal välja Eesti Tööraha Kommuuni (Sazonov, Marnot, Belo-va-Dalton, Roosve, 2021: 17). Alles kaks aastat hiljem, 1920 loodi põrandaalne Eestimaa Kommunistlik Partei, mille eesmärk oli õnnestustegevus ja võimu haaramine. Aastatel 1920–1924 tegutses Eestis lisaks kommunistide legaalne variorganisatsioon Tööraha Ühine Väerind, kelle esindajad kuulusid nii I kui ka II Riigikogu koosseisu. 1. detsemb-ril 1924. aastal üritasid kommunistid Nõukogude Liidu eriteenistuse abil haarata Eestis ebaseaduslikult võimu. See katse nurjus (Walter, 1999: 129–140; vt ka Sazonov, Marnot, Belova-Dalton, Roosve, 2021: 17). Väga suurt rolli destabiliseerimiskatsetes ja ka 1924. aasta 1. detsembri riigipöördekatsetes mängisid kindlasti just nõukogude eriteenistused (nt kuulusid organisaatorite hulka Harald Tummeltau Punaarmee staabi luureosakonnast (Tamming 2010, 76) ja Karl Rimm Punaarmee Luurevalitsusest (Tamming 2010, 76)), sealhulgas oli Eesti Kommunistlik Partei nendega üpris tihedalt seotud (Tamming, 2010; Rosenthal, Tamming, 2010).

Eesti 2007. aasta aprillis toimunud rahutuste ajal (pronksiöö) edastasid Venemaa Föde-ratsiooni riiklikud telekanalid ja ajalehed massiliselt desinformatsiooni ja Eesti riigi vastu suunatud kahjulikku informatsiooni. Pronksiöö rahutusi aitasid korraldada venemeelsed aktivistid ja Venemaa Föderatsiooni saatkond. Raske on hinnata, milline roll oli nendes sündmustes Venemaa Föderatsiooni eriteenistustel, igal juhul on Kaitsepolitsei 2007. aasta aastaraamatus kirjas: „*Kaitsepolitsei informatsiooni kohaselt olid just Venemaa eriteenistused need, kes õhutasid „pronkssõduri“ ümber tekkinud vastasseisu pidevalt üliemotsionaalset kajastamist Venemaa meedias (see oli üks põhjustest, miks sündmused massilisteks tänavakorratusteks eskaleerusid) ning avaldasid vastuseisu mitmetele kõrge-tele Vene riigiametnikele, kes olid erinevatel kaalutlusel nõus kuju tsiviliseeritud teisel-damisega. Aprillirahutuste endi osas võib kaitsepolitseid aga märkida, et hoolimata terve rea Vene luureohvitseride eelnevatest visiitidest Eestisse, seisnes Vene eriteenistuste (nii FSB kui SVR-i) roll 26- ja 27. aprillil pigem sündmuste jälgimises*“ (KAPO aastaraamat 2007: 9).

Lisaks kasutas Kreml 2007. aasta aprillisündmuste ajal ulatuslikke infooperatsioone ja küberrünnakuid. Kremli-meelsete kanalite üheks põhiliseks narratiiviks oli, et Eestis toi-mub venekeelse elanikkonna tagakiusamine ja Eesti Vabariigi valitsus ei ole pädev. Samuti räägiti sellest, et Eesti riik ei austa II maailmasõjas langenuid, kuna teisaldas pronkssõduri Aljoša Tõnismäelt ja viis selle Tallinnas asuvale kaitseväge kalmistule. Mitu Moskvast juhi-tud destabiliseerimiskatset tehti ka mujal Eestis, kuid riigi julgeolekusüsteemi kõigutada Kremlil toona ei õnnestunud. Samas on Kremli-meelsed meediaväljaanded ja telekanalid korduvalt proovinud pronksiöö aastapäeval tollal toimunut taas esile tõsta (vt Sazonov, Marnot, Belova-Dalton, Roosve, 2021: 18). 2007. aasta sündmuste ajal korraldas Vene-maa Föderatsioon ka mitu küberrünnakut Eesti valitsuse ja riiklike asutuste vastu (NATO StratCom CoE, 2019).

JUHTUM 2. VIETNAMI SÕDA (1955–1975) KUI HÜBRIIDSÕDA

Tunnused: infosõda, terrorism, gerilja, eriteenistused, luuretegevus, sabotaaž, kommunistlik propaganda, asümmeetrilised sõjapidamise meetodid

Üks esimesi pärast II maailmasõda leidnud aset sõjalisi konflikte, millel olid hübriid-sõja tunnused, on Vietnami sõda (1. november 1955 – 30. aprill 1975) (Davidson, 1988; Anderson, 2004; vt ka Schmid, 2020: 54–67). **Johann Schmid (2020: 55) on arutlenud selle üle, kuidas ja miks jäi USA Vietnami sõjas kaotajaks, olles samal ajal ülivõim, rõhutades selle sõja hübriidset iseloomu: „Teine Indohiina sõda on suurepärase näide hübriidsõja ulatusest ja võimalustest ning sellel põhinevatest strateegilistest lähenemisviisidest. Lõppude lõpuks on Ameerika Ühendriigid kui ülivõim alistatud neljanda järgu vastase poolt, kes töötab välja suurepärase strateegia.”** Nii oligi USA sunnitud Vietnamist lahkuma ja loobuma oma poliitilistest eesmärkidest regioonis (Schmid, 2020: 55). USA kindral Philip B. Davidson, kes oli aastatel 1967–1969 ehk Vietnami sõja kõrghetke ajal sõjaväeluure juht, võttis USA kaotuse põhjused kokku järgmiselt: „**Kokkuvõttes kaotas USA selle sõja nii, nagu kõik sõjad olid kaotatud – suurepärase strateegia, mis kasutas ära meie poliitilist ja psühholoogilist haavatavust, vähendades samal ajal meie suurt sõjalist jõudu.** [...] Me kaotasime selle, kuna Ameerika Ühendriikide valitsus ei suutnud revolutsionääride sõjalist strateegiat mõista ja seega ei saanud sellele vastu hakata” (Davidson, 1988: 811; Schmid, 2020: 55).

Mis olid selle sõja tunnused? Selleks olid geriljasõda, eriteenistuste tegevus, sabotaaž, terrorism, suurriikide majanduslik, sõjaline, diplomaatiline ja poliitiline sekkumine (NSV Liit ja USA), propaganda, (kommunistlik) mõjutustegevus, USA ja NSV Liidu sõjanõunike ja spetsialistide osalemine.⁸ Teadagi toetas NSV Liit Viet Congi⁹ üksusi, USA toetas CIA-d kasutades erinevaid grupeeringuid Kambodžas (Kambodža kodusõda), Laoses ja Vietnamis. Ka kommunistlik Hiina sekkus ja osutas Vietnami kommunistidele abi, sh sõjalist (Lowe, 2012: 254–288).

JUHTUM 3. OPERATSIOON PARAKRAM JA INDIA-PAKISTANI VASTASSEIS 2001–2002: HÜBRIIDSED OHUD

Tunnused: infosõda, terrorism, islamistlik äärmuslus, tuumarelvadega ähvardamine, sõjalise jõu demonstreerimine, diplomaatiline surve

India ja Pakistani konflikt aastatel 2001–2002¹⁰ oli pärast 1971. aasta India-Pakistani konflikte üks suurimaid kokkupõrkeid India ja Pakistani vahel. See oli esimene kord 21. sajandil, kui tuumasõja oht oli reaalne (Coll, 2006), ja see on siinkirjutaja teada ainuke selline hübriidsõda. Sellel sõjalisel kokkupõrkel oli mitu hübriidsõja tunnust (sh piiriülene terrorism, islamistide radikaliseerumine, mõjutustegevus, infosõda).

India jaoks on üks tõsisemaid julgeolekuprobleeme alati olnud ohud (sh hübriid-sed), mis on tekitatud Pakistani poolt. India ja Pakistan on rivaalid olnud 74 aastat

⁸ Sageli olid need spetsialistid ja sõjalised nõunikud eriteenistustest (KGB, GRU jne). Eriteenistuste ja luure roll Vietnami sõjas ja teistes hübriidsetest konfliktides ja nende tekitamisel on alati olnud märkimisväärne, ent selle teema arutelu pole selle mõttepaberi eesmärk.

⁹ Lõuna-Vietnami kommunistlik vastupanuorganisatsioon.

¹⁰ See vaenulik vastuseis kahe riigi vahel kestis 10 kuud ja 2001. aasta detsembris alanud konflikt lõppes 2002. aasta oktoobris.

(alates 1947. aastast) ning neil on väga pikk ühine piir (ca 2900 km). Mõlemad riigid on võidelnud mitmes sõjas vaidlusaluse Kashmiri territooriumi pärast ja 1971. aastal Ida-Pakistani (tänapäeva Bangladesh) pärast (Aguilar, Bell, Black, Falk, Rogers, Peritz 2011: 8).

Kuidas sai alguse India-Pakistani konflikt aastatel 2001–2002?

1. oktoobril 2001. aastal toimus rünnak Jammu ja Kashmiri seadusandliku assamblee vastu. Tegu oli võimsa autopommiga, mis plahvatas väljaspool Jammu ja Kashmiri seadusandliku assamblee hoonet Srinagaris. Radikaalsete islamistide korraldatud vägivaldse terroriakti käigus hukkus kokku 29 inimest. India valitsus süüdistas selle terroriakti korraldamises Islamabadi (Rashid, 2009: 116). Kuid terrorirünnakud India vastu jätkusid kuni 13. detsembrini 2001, kui viis islamiterroristi ründasid India parlamenti, et mõrvata mõned India poliitilised juhid. Kuigi India parlamendis ei saanud keegi viga, tappis see väike terrorirühmitus mitu süütut inimest, kuni India julgeolekujõud nad maha lasid. New Delhi süüdistas selles terrorirünnakus Pakistanis asuvaid terrorirühmitusi Lashkar-e-Taiba (LeT) ja Jaish-e-Mohammed (JeM) (Rhodes, 2010: 20).

New Delhi pidas India parlamendi rünnakut löögiks India demokraatia vastu ning mitu India poliitikut soovitas ületada kontrolljoon ja hävitada terroristide väljaõppelaagrid Pakistani okupeeritud Kashmiri aladel. Seda rünnakut India parlamendi vastu, mis toimus 13. detsembril 2001, peeti New Delhis väga tõsiseks India-vastaseks teoks ja see provotseeris India valitsust käivitama karmi diplomaatilist strateegiat Islamabadi vastu (Joshi, 2006: 55). Kahtlemata käivitati operatsioon Parakram India diplomaatia ühe survestamisvahendina, mida kasutati Islamabadi vastu. Operatsioon Parakram (Kalyanaraman, 2002: 478–492; Sood, Sawhney, 2003: 51–103) oli India vastus terroriaktidele ja Pakistani hübrüidsõjale. See oli üks osa India diplomaatilisest survestamise strateegiast (lisaks India tegutsemisele rahvusvahelisel areenil). India soovis selle operatsiooniga sundida Pakistani lõpetama Kashmiris tegutsevate islamistlike radikaalsete rühmituste, nagu Lashkar-e-Taiba (LeT) ja Jaish-e-Mohammed (JeM) toetamist (Basrur, 2009: 326). Operatsiooni Parakram käivitamisega oli New Delhi peamine eesmärk näidata Islamabadile India relvajõudude võimsust ja India kiiret valmisolekut alustada suurt sõda juhul, kui Pakistan jätkab Kashmiris India-vastaste asümmeetriliste meetodite kasutamist.

Vastuseks sellele asümmeetrilisele ohule ja eriti Pakistani toetatud piiriülesele terrorismile otsustas India kasutada diplomaatiat ja käivitas selle osana operatsiooni Parakram, mille käigus mobiliseeris India sadu tuhandeid sõjamehi. Täpsemalt mobiliseeris India 2002. aasta jaanuaris Pakistani piirile Kashmiris umbes 500 000 sõdurit ja lisaks veel kolm soomusdiviisi. India armee paigutamine toimus järgmistes India osariikides: Rajasthan, Pandžab ja Gujarat. Islamabad reageeris India tegevusele üle 300 000 sõjaväelase koondamisega kontrolljoonele. 2002. aasta mais oli konflikt jõudnud tippu. 2002. aasta mais paigutati India ja Pakistani piirile ning Kashmiri ja Jammusse kontrolljoone juurde vähemalt 700 000 India armee ja poolsõjaliste jõudude sõdurit. Pakistan saatis India piirile umbes 300 000 sõdurit (Chari, Cheema, Cohen, 2007: 149–183).

Peab tõdema, et Pakistani reageerimine India tegudele operatsiooni Parakram ajal oli kiire ja üpris tõhus. Islamabad suutis saata India piiri lähedale märkimisväärse arvu sõjaväelasi. Pakistan oli valmis India vastu tuumarelvat kasutama. Operatsiooni Parakram efektiivsus oli väike ja Indias kasutusel olev Sundarji doktriin ei toiminud Pakistani tegevuse puhul hoiatava meetmena (The Indian Military Doctrine, 2013). Radikaalse islami tegevus Kashmiris ja Jammus ning terrorirünnakud India valitsusorganisatsioonide vastu 2001. aasta lõpus näitasid India sisejulgeoleku haavatavust. Kuid islamistlik piiriülene terrorism püsib võimaliku ohuna ka pärast India-Pakistani konflikti (2001–2002) ja islamist-

likud radikaalsed terroristid jätkasid oma tegevust India ja selle valitsusorganisatsioonide vastu (nt 2008. aasta Mumbai terrorirünnakud – Kumar 2011: 3).

Lõpuks oli operatsioonil Parakram ka negatiivne poliitiline ja majanduslik mõju mõlemale rahvale (nt kulutas kumbki riik tohutult raha, eriti India).

JUHTUM 4. VENEMAA FÖDERATSIiooni SÕJALINE SEKKUMINE: HÜBRIIDSÕDA UKRAINA VASTU

Tunnused: infosõda, poliitiline ähvardamine, eriteenistused, luuretegevus, sõjalise jõu demonstreerimine, diplomaatiline surve, pehme jõu kasutamine, spionaaž, mõjutustegevus, majanduslik surve, separatismi ja terrorismi toetamine, sõjalised operatsioonid

Kuigi mõisted „infosõda” ja „ hübriidsõda” jõudsid Lääne laiema avalikkuse teadvusesse peamiselt seoses 2014. aastal alanud Vene-Ukraina sõjalise konfliktiga (Howard, Puhkov, 2014; Rácz, 2015; Pynnöniemi, Rácz, 2016), on tegu igivana nähtusega. Ka Ukraina-vastane infosõda algas ammu enne 2014. aasta sündmusi. Venemaa korraldatud Ukraina-vastased infooperatsioonid ja asümmeetriline mõjutustegevus (kus kasutati aktiivselt eriteenistusi, kohalike mõjuagente, aktiviste jne – vt Sazonov, Kopytin, 2016; Tymuchk *et al.*, 2016) algas tegelikult kaks aastakümnet varem (1990-ndatel) ja on kestnud kuni siiani. Kremli korraldatud infooperatsioonid muutusid nähtavaks aastatel 2003–2004, kui Venemaa-meelsed kanalid levtasid narratiivi, et Ukraina oleks vaja jagada kaheks või kolmeks osaks. Venemaa (info)mõjutustegevus hakkas ilmnema juba Ukraina president Leonid Kutšma valitsemise ajal (1994–2004), kuid just Esimese Maidani ehk 2004. aasta oranži revolutsiooni ajal muutus see mõju suuremaks, sest Kreml hakkas kartma, et võib kaotada oma mõjuvõimu Ukrainas (Lebedeva, 2015; Sazonov, Kopytin, 2016: 71).

Sellel ajal ei olnud Venemaa infooperatsioonid nii ulatuslikud, agressiivsed ega mõjusad ja nähtavad kui praegu. Venemaa infokampaaniate intensiivsem ja agressiivsem laine algas umbes aasta enne Krimmi annekteerimist, 2013. aastal. 2014. aastal Krimmi annekteerimise ajal ja selle järel ning Donbassi sõjalise kolde tekitamisel oli näha, kuidas Venemaa ja venemeelsed separatistid korraldasid massiivseid infooperatsioone Ukraina vastu (Tymuchk *et al.*, 2016; Synytsina, 2018; Sazonov, Mölder, Saumets, 2016; Müür, Mölder, Sazonov, Pruulmann-Vengerfeldt, 2016: 28–71; Mölder, Sazonov, Värk, 2014; Mölder, Sazonov, Värk, 2015). **Krimmi annekteerimine sõjalise operatsiooni käigus ilmestas selgelt, et plaan oli hästi ette valmistatud ja Venemaa on sõjaliselt valmis operatsiooni Krimmis läbi viima** (Mölder, Sazonov, 2018).

Laiaulatuslike infooperatsioonide korraldamine Ukraina foruumis algas aastatel 2013–2014. Ukraina hübriidsõja ekspert erukolonel Vjatšeslav Gussarov väidab, et infosõja aktiivne faas algas 2013. aasta juulis pärast president Vladimir Putini kõnet, millega tähistati 1025 aasta möödumist Kiievi-Vene riigi ristiusustamisest. Oma kõnes teatas Putin, et Venemaa ei hülga kunagi Ukrainat, sõltumata sellest, kas see asub Euroopas või Euraasia tolliliidus. 2014. aastal kasutati Ida-Ukraina ja Krimmi konfliktis Venemaa infooperatsioone kõikidel tasanditel, alates poliitilisest tasandist, Ukraina riigi, selle struktuuride ja poliitikute vastu kuni sõjalise tasemeni (Gussarov, 2016; Sazonov, Kopytin, 2016: 72).

16. märtsil 2014 korraldas Venemaa Krimmi poolsaare territooriumil võltsreferendumi, mille tulemuseks oli „otsus” Ukrainast eralduda ja ühineda Venemaa Föderatsiooniga. Vastav taotlus kiideti heaks 18. märtsil 2014, kui Venemaa Föderatsiooni president Vladimir Putin ja annekteeritud Krimmi juhtkond allkirjastasid ühinemislepingu. Seejärel

kuulutati Krimm Venemaa Föderatsiooni autonoomseks vabariigiks. Sevastopoli piirkond eraldati ülejäänud Krimmist ja sellest sai föderaalne tähtsusega linn. Peaaegu ükski teine riik pole tunnistanud rahvahääletuse seaduslikkust ega Krimmi liitmist Venemaa Föderatsiooniga ning suurem osa rahvusvahelisest üldsusest peab Krimmi endiselt Ukraina osaks. Vladimir Putin üritas oma 18. märtsi 2014. aasta kõnes põhjendada Krimmi annekteerimist, rõhutades Venemaa ja Krimmi ühist minevikku (Kremlin.ru, 2014).

Ukraina tunnustatud politoloog ekspert A sõnul polnud Ukraina riigina 2014. aastal selliseks hübriidsõjaks valmis. Valmisoleku puudumist Ukrainas on seostatud nii poliitilise kui ka sõjalise eliidi teadmatusega Kremli plaanidest, lisaks ametivõimude vaakumi ja desorienteeritusega pärast Euromaidanit ning ka sellega, et tolleaegsetesse ametivõimudesse (Ukraina presidendi Janukovitši valitsus) oli infiltreerunud palju Kremli agente (Ekspert A, 2020). Seega osutus Venemaa Föderatsiooni korraldatud hübriidsõda Ukraina jaoks suureks üllatuseks (vt konflikti kohta Howard, Puhkov, 2014; Sazonov, Saumets, Mölder, 2016; Tymuchk *et al.*, 2016).

KASUTATUD KIRJANDUS

- Aguilar, F.; Bell, R.; Black, N.; Falk, S.; Rogers, S.; Peritz, A., 2011. *An Introduction to Pakistan's Military*. Harvard Kennedy School, Belfer Centre for Science and International Affairs, Printed in the United States of America, July 2011, <https://www.belfercenter.org/publication/introduction-pakistans-military> (viimane külastus 29.09.2021).
- Anderson, D. L., 2004. *Columbia Guide to the Vietnam War*. New York: Columbia University Press.
- Bartoš 2018 = Бартош, А., 2018. *Стратегия и контрстратегия гибридной войны*. Министерство обороны Российской Федерации.
- Basrur, R. M., 2009. *The lessons of Kargil as learned by India*. In Peter R. Lavoy. *Asymmetric Warfare in South Asia: The Causes and Consequences of the Kargil Conflict*. 1st ed.. Cambridge University Press, <https://books.google.com.pk/books?id=-vifpWqV2WYC&pg=PA326&hl=en#v=onepage&q&f=false> (viimane külastus 06.10.2021).
- Bergen, P. L., 2021. September 11 attacks. *Britannica*, 24.09.2021, <https://www.britannica.com/event/September-11-attacks> (viimane külastus 29.09.2021).
- Betz, D., 2019. The Idea of Hybridity, Hybrid Conflicts and Information Warfare: New Labels, Old Politics, edited by Ofer Fridman, et al., Boulder, London: Lynne Rienner Publishers, pp 9–24.
- Chari, P. R.; Cheema, P. I.; Cohen, S. P., 2007. *Four Crises and a Peace Process*. Washington D.C, Brookings Institution Press.
- Cordesman, A. H; Hwang, G., 2020. *Chronology of Possible Chinese Gray Area and Hybrid Warfare Operations*. Center for Strategic and International Studies (CSIS), July 2, 2020, <https://www.csis.org/analysis/chronology-possible-chinese-gray-area-and-hybrid-warfare-operations> (viimane külastus 29.09.2021).
- Coll, S., 2006. *The Stand-off: How jihadi groups helped provoke the twenty-first century's first nuclear crisis*. A Reporter at Large. February 13, 2006 Issue, <https://www.newyorker.com/magazine/2006/02/13/the-stand-off> (viimane külastus 29.09.2021).
- Cullen, P. J.; Reichborn-Kjennerud, E., 2017. *MCDC Countering Hybrid Warfare Project*, MCDC January, 2017.
- Davidson, P. B. 1988. *Vietnam at war. The history: 1946-1975*. Novato: Presidio Press.
- Evans, B. F., 2007. (toim). *Worldwide communist propaganda activities*, New York: Macmillan.

- Fournier, I., 2021. Counterinsurgency and Hybrid Warfare in Vietnam. *Canadian Military Journal*, 21/2, pp. 48–58, <http://www.journal.forces.gc.ca/vol21/no2/page48-eng.asp> (viimane külastus 29.09.2021).
- Galeotti, M., 2018. The mythical 'Gerasimov Doctrine' and the language of threat. *Critical Studies on Security*, pp. 1–5.
- Gerassimov 2013 = Герасимов, В., 2013. Ценность науки в предвидении. Военно-промышленный курьер 8 (476), 1–3.
- Heap, B., Krauel, S., Althuis J., (eds.) 2019. *Hybrid Threats: A Strategic Communications Perspective*. RIGA: NATO Strategic Communications Centre of Excellence.
- Hoffman, F. G., 2007. *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Arlington, Virginia: Potomac Institute for Policy Studies, https://www.poto-mac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf (viimane külastus 20.10.2021).
- Howard, C.; Puhkov, R., (eds.) 2014. *Brothers Armed. Military Aspects of the Crisis in Ukraine*. Minneapolis: East View Press.
- Hybrid CoE, 2021. *Hybrid threats as a concept*. The European Centre for Excellence for Countering Hybrid Threats, <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats-as-a-phenomenon/> (viimane külastus 24.11.2021).
- Isci, O., 2014. Russian and Ottoman Newspapers in the War of 1877–1878. *Russian History*, 41.2, pp. 81–196.
- Joshi, Sh. 2006. *The Practice of Coercive Diplomacy in the Post-9/11 Period*. Graduate School of Public and International Affairs in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy University of Pittsburgh, <https://pdfs.semanticscholar.org/a992/9883c1e252e7ed91a1d6ca07cca776844869.pdf> (accessed 21.12.2020).
- Kalyanaraman, S. 2002. Operation Parakram: An Indian exercise in coercive diplomacy, *Strategic Analysis*, 26:4, pp. 478–492, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09700160208450063> (viimane külastus 29.09.2021).
- KAPO aastaraamat 2007. Koostaja: Harrys Puusepp, Andres Kahar, Toivo Kamenik, Eesti: Kaitsepolitseiamet.
- Kremlin.ru, 2018. Обращение Президента Российской Федерации. *Kremlin.ru*, 18.03.2014, <http://kremlin.ru/events/president/news/20603> (viimane külastus 29.09.2021).
- Kröönström, M., 2009. *Eesti sõjaväe juhtivkoosseis Vabadussõjas 1918–1920*. Tartu: Tartu Ülikool, doktoritöö, Tartu Ülikooli kirjastus.
- Kumar N. 2011. *Pakistan: A Military Challenge in the Backdrop of Nuclear Symmetry*. Manekshew Paper No 33, Center for Land Warfare Studies, KW Publishers Pvt Ltd, New Delhi.
- Linebarger, P. M. A., 2011. *Psühholoogilise sõja otstarve*. – Jowett, G. S, ja O'Donnell, V. (toim). *Propagandast ja mõjutamisest. Uusi ja klassikalisi käsitlusi*, Tallinn: Tänapäev, lk. 263–278.
- Lowe, K., 2012. *Hybrid War in Vietnam*. In: Williamson Murray, Peter R. Mansoor (eds.). *Hybrid Warfare Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*. Cambridge University Press, pp. 254–288.
- Madisson, M.-L.; Ventsel, A., 2020. *Strategic Conspiracy Narratives: A Semiotic Approach*. Routledge.

- Miskimmon, A.; O'Loughlin, B., 2017. Russia's Narratives of Global Order: Great Power Legacies in a Polycentric World. *Politics and Governance*, 5(3), pp. 111–120.
- Messner 1960 = Месснер, Э., 1960. Мятёж — имя третьей всемирной. Буэнос-Айрес.
- Mölder, H., Sazonov, V.; Värk, R., 2014. Krimmi liitmise ajaloolised, poliitilised ja õiguslikud tagamaad. I osa. *Akadeemia* 12/2014, lk. 2148–2161.
- Mölder, H., Sazonov, V.; Värk, R., 2015. Krimmi liitmise ajaloolised, poliitilised ja õiguslikud tagamaad. I osa. *Akadeemia* 1/2015, lk. 1–28.
- Mölder, H.; Sazonov, V., 2018. Information Warfare as the Hobbesian Concept of Modern Times – The Principles, Techniques, and Tools of Russian Information Operations in the Donbass. *The Journal of Slavic Military Studies*, 31/3: 308–328.
- Mölder, H.; Sazonov, V., 2019. The Impact of Russian Anti-Western Conspiracy Theories on the Status-related Conflict in Ukraine: The Case of Flight MH17. *Baltic Journal of European Studies*, 9(3), pp. 96–115.
- Mölder, H.; Sazonov, V., 2020. Kremlin Information Campaign in the Baltic States During the COVID-19 Pandemic Escalation of Spring 2020. *Modern Management Review*, XXV, 27:4, pp. 83–97.
- Mölder, H.; Sazonov, V., 2020a. The Kremlin's Strategic Narratives on the Baltic States During the COVID-19 Crisis. *Belonna Quarterly*, 4, pp. 35–54.
- Mölder, H. & Sazonov, V., 2020b. *Hirmu ja paanika motiiv Venemaa Balti riikidele suunatud COVID-19-aegses mõjutustegevuses*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Mölder, H.; Sazonov, V.; Chochia, A.; Kerikmäe, T., 2021a. *Introduction: The Russian Federation and New Challenges of Modern Warfare*. In: Mölder, H. et al. (eds.). *The Russian Federation in Global Knowledge Warfare – Influence Operations in Europe and Its Neighbourhood*. Springer Nature.
- Mölder, H.; Sazonov, V.; Chochia, A.; Kerikmäe, T., 2021b. (eds.) *The Russian Federation in Global Knowledge Warfare – Influence Operations in Europe and Its Neighbourhood*. Springer Nature.
- Müür, K.; Mölder, H.; Sazonov, V.; Pruulmann-Vengerfeldt, P., 2016. Russian Information Operations Against the Ukrainian State and Defense Forces: April– December 2014 in Online News. *Journal of Baltic Security*, 2(1), pp. 28–71.
- NATO StratCom COE, 2019. *2007 cyberattacks on Estonia*. NATO StratCom COE, <https://www.stratcomcoe.org/hybrid-threats-2007-cyber-attacks-estonia> (viimane külastus 29.9.2021).
- NATO, 2021. *NATO's response to hybrid threats*. NATO, 16.3.2021 https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm (viimane külastus 29.9.2021).
- Nissen, T. E., 2015. *The Weaponization of Social Media: Characteristics of Contemporary Conflicts*. Copenhagen: Royal Danish Defence College.
- Nemeth, W. J. 2002. *Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare*. Thesis, California: Naval Postgraduate School, Monterey, June 2002, http://calhoun.nps.edu/bitstream/handle-1e/10945/5865/02Jun_Nemeth.pdf?sequence=1 (viimane külastus 26.10.2021).
- Potšeptsov, G., 2009. *Strateegilised sõjad: kuidas mõtete võidujooks võidab võidurelvastumise*. Tallinn.

- Pynnöniemi, K., Rácz, A., 2016. *Fog of Falsehood: Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine*. FIIA – The Finnish Institute of International Affairs.
- Rácz, A. 2015. *Russia's Hybrid Warfare in Ukraine: Breaking the Enemy's Ability to Resist*, The Finnish Institute of International Affairs. June 16, available at http://www.fiaa.fi/en/publication/514/russia_s_hybrid_war_in_ukraine/ (viimane külastus 10.10.2021).
- Rashid, A. 2009. *Descent into Chaos. The U.S. and the Disaster in Pakistan, Afghanistan and Central Asia*. Printed in United States of America: Penguin Books.
- Renz, B., 2016. Russia and 'hybrid warfare'. *Contemporary Politics*, 22(3), pp. 283–300.
- Rhodes, Q. J. 2010. *Limited war under the nuclear umbrella: an analysis of India's Cold Start doctrine and its implications for stability on the subcontinent*, Monterey, California: Naval Postgraduate School, <https://calhoun.nps.edu/handle/10945/5251> (viimane külastus 29.09.2021).
- Roell, P. 2020. Hybrid Warfare: Challenges for Intelligence Services, *ISPSW Strategy Series: Focus on Defense and International Security, Issue 6897*, April 2020, <https://www.ispsw.com/wp-content/uploads/2020/04/687Roell.pdf>.
- Rosenthal, R.; Tamming, M., 2010. *Sõda pärast rahu. Eesti eriteenistuste vastasseis Nõukogude luure ja põrandaaluste kommunistidega 1920–1924*. Tallinn: Kirjastus SE & JS.
- Rosenthal, R., 2013. Eesti Vabariigi juhtkonna välispoliitiline ja sõjaline strateegia Vabadussõjas (1918–1920). *Tuna. Ajalookultuuri ajakiri*, 16 (3), lk. 35–49.
- Sazonov, V.; Saumets, A.; Mölder, H., 2016. (eds.) *The Crisis in Ukraine and Information Operations of the Russian Federation*. Sõjateadlane 2.
- Sazonov, V.; Kopytin, I. 2016. Some Remarks on Russian Information War against Ukrainian Armed Forces in 2014-2015. *Sõjateadlane 2*, pp. 66–88.
- Sazonov, V.; Ploom, I.; Saumets, A., 2019. *Russia, Syria and the West: From the Aftermath of the Arab Spring in the Middle East to Radicalization and Immigration Issues in Europe*, Sõjateadlane 13.
- Sazonov, V.; Koort, E.; Heinsoo, P.; Paas, K., 2020. *Sisejulgeoleku hübriidohtude tutvustamine*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Sazonov, V., Marnot, D., Belova-Dalton, O., Roosve, T., 2021. *Sisekaitse personalireservid ja nende vajadus*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Sazonov, V.; Pakhomenko, S.; Kopytin, I., 2021. *Between History and Propaganda: Estonia and Latvia in Russian Historical Narratives*. In: H. Mölder, V. Sazonov, T. Kerikmäe, A. Chochia (Eds). *The Russian Federation in the Global Information Warfare. Influence Operations in Europe and Its Neighbourhood*. Springer Nature, pp. 397–423.
- Schmid, J., 2021. Hybrid warfare in Vietnam – How to win a war despite military defeat. *ISPAIM – Monitor Strategic 2–4/2020, B. Nr. 17/02.12.2020/0691*, Bucuresti, 23. (Feb 2021), pp. 54–67, https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2021/03/210302_HW-in-Vietnam_table-of-content.pdf (viimane külastus 29.09.2021).
- Synytsina, K., 2018. *The Construction of the Image of Ukraine as the Other in Russian Media*. Master Thesis, Tartu: Tartu Ülikool.
- Tamming, M., 2010. *Nõukogude sõjaväe luure ja Eesti*. Tartu: TÜ, Ajaloo ja arheoloogia instituut, magistritöö, http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/15196/Tamming_Marko.pdf.

- The Indian Military Doctrine, 2013. The Sundarji doctrine, 11.09.2013, <http://ss24.blogspot.com/2013/09/the-indian-military-doctrine-sundarji.html> (viimane külastus 29.09.2021).
- Thomas, T., 2017. The Evolving Nature of Russia's Way of War. *Military Review*, July-August 2017, pp. 34–42.
- Tulik, A., 2021. *Hizbollah kui Iraani mõjutustegevuse instrument – Liibanoni ja Süüria näitel*. Magistritöö, Tartu: Kaitseväe Akadeemia.
- Tüür, O., 2020. *Venemaa Föderatsiooni poolt Eesti vastu suunatud desinformatsiooni narratiivides kajastuvad teemad*. Magistritöö, Tartu: Kaitseväe Akadeemia.
- Тумучк *et al.*, 2016. = Тымчук, Д.; Карин, Ю.; Машовец, К.; Гусаров, В. 2016. Вторжение в Украину: Хроника российской агрессии. Киев: Брайт Стар Паблишинг.
- University of Maryland, 2021. *University of Maryland National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism*. An Emeritus Center of Excellence of the U.S. Department of Homeland Security, <https://www.start.umd.edu/gtd/access/> (viimane külastus 29.09.2021).
- Uudelepp, A. 2015. Mis see on, mida propagandaks nimetatakse? - *Kaja. Kommunikatsiooni ja suhtekorralduse ajakiri*, 18, lk. 7–8.
- Walter, H., 1999. Uprising of December 1, 1924. *Baltic Defence Review* 2, pp. 129–140.
- Westerlund, E.; Norberg, J., 2016. Military Means for Non-Military Measures: The Russian Approach to the Use of Armed Force as Seen in Ukraine. *The Journal of Slavic Military Studies*, 29:4, pp. 576–601.

INTERVJUUD

Lebedeva, Tetyana, 2015. Honorary Head of the Independent Association of Broadcasters. Russian information operations against Ukraine. Intervjueerija: Vladimir Sazonov, Kyiv, 27.05.2015

Erukolonel Gussarov, Vjatšelaslav, 2016. Expert of information security, Center for Military and Political Studies, Information Resistance (IR) section), Intervjueerija: Vladimir Sazonov, Kyiv, 02.03.2016

Ekspert A. Ukraina politoloog, Skype, Intervjueerija: Vladimir Sazonov, 17.03.2020.

Ekspert B. Eesti julgeolekuekspert. Intervjueerija: Vladimir Sazonov, Eesti, 13.05.2019.

SEE MÕTTEPABER ARUTLEB, KAS HÜBRIIDSÕDU JA HÜBRIIDSEID OHTU KAARDISTAV ANDMEBAAS OLEKS ASJAKOHANE.

Samuti arutletakse, kas andmebaas võiks asuda Eestis ja kas seda võiks hallata Sisekaitseakadeemias asuv sisejulgeoleku instituut, kus uuritakse julgeolekuküsimusi (sh hübriidsõda, terrorism, infosõda, radikaliseerumine).

sisekaitse.ee